

Latinská terminologie 2

Marie Nejedlá

6 Substantiva 3. deklinace

- 6.1 Substantiva 3. deklinace - úvod
- 6.2 Pravidelná substantiva 3. deklinace – maskulina a feminina
- 6.3 Pravidelná substantiva 3. deklinace – neutra
- 6.4 Stejnoslabičná substantiva
- 6.5 Substantiva typu dens, dentis
- 6.6 Nepravidelná neutra 3. deklinace
- 6.7 Substantiva typu tussis
- 6.8 Základní slovíčka 3. deklinace

6.1 Substantiva 3. deklinace - úvod

- Podle **3. deklinace** se skloňují substantiva, která mají **v genitivu singuláru** koncovku **–is**. **Nominativ singuláru** má **různá zakončení**, podle tohoto pádu tedy substantiva do 3. deklinace zařadit nemůžeme.
- Mezi substantivy **3. deklinace** jsou **feminina, maskulina i neutra**, nelze říci, že by nějaký rod převažoval.
- U **substantiv 3. deklinace** se na rozdíl od 1. a 2. deklinace **kmen většinou od tvaru nominativu singuláru liší**. Je proto důležité se naučit oba tvary! Při zapamatování kmene nám často pomůže čeština. Latinská slova totiž většinou přecházela do jiných jazyků prostřednictvím kmene, nikoli genitivu singuláru.

Např.:

- **regiō** – kraj, krajina, gen. sg. **regiōnis**, f. , kmen je **regiōn-**, proto říkáme **regionální**, ne **regiální**.
- **dēns** – zub, gen. sg. **dentis**, m., kmen je **dent-**, proto říkáme **dentální**, ne **densální**.
- **lēx** – zákon, gen. sg. **legis**, f. kmen je **leg-**, proto říkáme **legislativa**, ne **lexislativa**.

6.2 Pravidelná substantiva 3. deklinace – maskulina a feminina

- Jako **vzor pro pravidelná maskulina a feminina 3. deklinace** použijeme slova **pulmō, ōnis m. – plíce**.
- Odtržením koncovky genitivu singuláru získáme kmen, k němuž přidáváme u **substantiv 3. deklinace** tyto **koncovky**:

Singulár

1. různé koncovky

2. – is

3. – ī

4. – em

5. – 1.

6. – e

Plurál

1. – ēs

2. – um

3. – ibus

4. – ēs

5. – ēs

6. – ibus

Pulmō, ōnis, m. se skloňuje

Singulár

1. pulmō
2. pulmōnis
3. pulmōnī
4. pulmōn**em**
6. pulmōne

Plurál

1. pulmōn**ēs**
2. pulmōnum
3. pulmōnibus
4. pulmōn**ēs**
6. pulmōnibus

Feminina 3. deklinace se skloňují stejně jako maskulina
Cartilāgō, inis f. – chrupavka se skloňuje

Singulár

- 1. cartilāgō
- 2. cartilāginis
- 3. cartilāginī
- 4. cartilāginem
- 6. cartilāgine

Plurál

- 1. cartilāginēs
- 2. cartilāginum
- 3. cartilāginibus
- 4. cartilāginēs
- 6. cartilāginibus

6.3 Pravidelná substantiva 3. deklinace – neutra

- **Neutra** 3. deklinace se skloňují **stejně jako maskulina a feminina**, řídí se však **pravidly platnými pro všechna neutra všech deklinací**.
Nominativ, akuzativ a vokativ singuláru má stejný tvar, v nominativu, akuzativu a vokativu plurálu je koncovka -a.
- Slovo corpus, oris n. – tělo se skloňuje takto:

Corpus, oris n. – tělo se skloňuje

Singulár

- 1. corpus
- 2. corporis
- 3. corporī
- 4. corpus
- 6. corpore

Plurál

- 1. corpora
- 2. corporum
- 3. corporibus
- 4. corpora
- 6. corporibus

Rozdíly mezi skloňováním **maskulin** a **feminin** 3. deklinace a **neuter** 3. deklinace ukazuje následující tabulka.
Zvýrazněny jsou odlišné koncovky (kromě nominativu singuláru)

Singulár

1. pulmō - corpus
2. pulmōnis – corporis
3. pulmōnī – corporī
4. pulmōn**em** x corpus
6. pulmōne – corpore

Plurál

1. pulmōn**ēs** x corpora
2. pulmōnum – corporum
3. pulmōnibus – corporibus
4. pulmōn**ēs** x corpora
6. pulmōnibus – corporibus

6.4 Stejnoslabičná substantiva

- **Substantiva 3. deklinace**, která mají
- **v nominativu i genitivu singuláru stejný počet slabik**, se nazývají **stejnoslabičná**.
- Často končí v nominativu singuláru na -is a mají stejný tvar v nominativu i genitivu singuláru.
- Skloňují se stejně jako ostatní substantiva 3. deklinace, pouze **v genitivu plurálu** mají koncovku **-ium**.

Pelvis, is f. – pánev se skloňuje

Singulár

- 1. pelvis
- 2. pelvis
- 3. pelvī
- 4. pelvem
- 6. pelve

Plurál

- 1. pelvēs
- 2. pelvium
- 3. pelvibus
- 4. pelvēs
- 6. pelvibus

6.5 Substantiva typu dens, dentis

- **Substantiva 3. deklinace**, jejichž **kmen končí na dvě souhlásky**, se skloňují pravidelně podle 3. deklinace, pouze **v genitivu plurálu** mají koncovku **-ium**.

Dēns, tis m. – zub se skloňuje

Singulár

1. dēns

2. dentis

3. dentī

4. dentem

6. dente

Plurál

1. dentēs

2. **dentium**

3. dentibus

4. dentēs

6. dentibus

6.6 Nepravidelná neutra 3. deklinace

- **Neutra 3. deklinace zakončená v nominativu singuláru na -e, -al nebo -ar, mají tyto odlišnosti: v ablativu singuláru je koncovka -ī, nominativ, akuzativ a vokativ plurálu končí na -ia, genitiv plurálu na -ium.**
- Rozdíl mezi skloňováním pravidelných neuter 3. deklinace a neuter na -e, -al, -ar ukazuje následující tabulka. Zvýrazněné jsou odlišné koncovky (kromě nominativu a akuzativu singuláru).

Corpus, oris, n. - tělo x animal, ālis, n. - živočich

Singulár

1. -corpus – animal
2. corporis – animālis
3. corporī – animālī
4. corpus – animal
6. corpore x animālī

Plurál

1. corpora x animālia
2. corporum x animālium
3. corporibus – animālibus
4. corpora x animālia
6. corporibus x animālibus

6.7 Substantiva typu tussis

Některá stejnoslabičná substantiva 3. deklinace mají v akuzativu singuláru koncovku -im, v ablativu singuláru koncovku -ī.

Pokud tvoří plurál, mají **v genitivu plurálu koncovku -ium**, jako všechna stejnoslabičná substantiva 3. deklinace. Jinak se skloňují pravidelně.

- Z lékařských výrazů jsou to např. tato slova:
- febris, is f. – horečka
- tussis, is f. – kašel
- sitis, is f. – žízeň

febris, is f. – horečka

Singulár

1. febris

2. febris

3. febrī

4. febrim

6. febrī

Plurál

1. febrēs

2. febr**ium**

3. febr**ibus**

4. febrēs

6. febr**ibus**

6.8 Základní slovíčka 3. deklinace

abductor, ōris m. – odtahovač (sval)

ablātiō, ōnis f. – odnětí

ablātiō placentae – odloučení placenty

accelerātiō, ōnis f. – zrychlení

adductor, ōris m. – přitahovač (sval)

āēr, āēris m. – vzduch

aetās, ātis f. – věk

ampūtātiō, ōnis f. – amputace

anamnēsis, is f. – anamnéza

animal, ālis n. – živočich

apex, apicis m. – hrot, vrchol

appendix, icis f. – přívěsek

articulātiō, ōnis f. – kloub

auris, is f. – ucho

auscultātiō, ōnis f. – vyšetření poslechem

canālis, is m. – kanál, trubice, průchod

- caput, itis n. – hlava
- carcinōma, atis n. – rakovina, karcinom
- cartilāgō, inis f. – chrupavka
- cavitās, ātis f. – dutina
- circulātiō, ōnis f. – oběh, cirkulace
- contractiō, ōnis f. – smršťování, stáhnutí
- cor, cordis n. – srdce
- corpus, oris n. – tělo
- crūs, ūris n. – bérec
- cūrātiō, ōnis f. – ošetřování, léčení
- dēformitās, ātis f. – znetvoření, deformita
- dēns, dentis m. – zub
- dislocātiō, ōnis f. – posunutí, přemístění, dislokace
- dolor, ōris m. – bolest
- dosis, is f. – dávka
- dysfūctiō, ōnis f. – porušená činnost, dysfunkce
- exāminātiō, ōnis f. – vyšetřování

expīrātiō, ōnis f. –

vydechování

febris, is f. – horečka

femur, oris n. – stehenní kost

fīnis, is m. – konec

flexor, ōris m. – ohybač (sval)

forāmen, āminis n. – otvor

forceps, cipis m. f. – kleště

fragilitās, ātis f. – křehkost,

lomivost

fūctiō, ōnis f. – funkce

gastrītis, ītidis f. – zánět

žaludku

graviditās, ātis f. – těhotenství

homō, inis m. – člověk

hypertēnsiō, ōnis f. – vysoký

tlak, hypertense

īlia, ium – slabiny

immūnitās, ātis f. – imunita

īnfectiō, ōnis f. – infekce

inflammātiō, ōnis f. – zánět

īnjectiō, ōnis f. – injekce

īnspirātiō, ōnis f. –

vdechování

interruptiō, ōnis f. –

přerušení, interrupce

lac, tis n. – mléko

laesiō, ōnis f. – poškození

lapis, lapidis m. – kámen

latus, eris n. – bok, strana

levātor, oris m. – zdvihač

(sval)

lēx, lēgis f. – zákon

lēge artis – podle předpisu,

dosl. podle pravidel umění,

řemesla

liquor, ōris m. – tekutina

luxātiō, ōnis f. – vymknutí,

vykloubení, luxace

malformātiō, ōnis f. –

znetvoření

māter, tris f. – matka

mēnsis, is m. – měsíc

mors, tis f. – smrt

- nephritis, itidis f. – zánět ledvin
- obesitas, atis f. – obezita
- operatio, onis f. – operace
- oppositio, onis f. – opačná poloha, poloha proti něčemu
- os, oris n. – ústa
- os, ossis n. – kost
- palpatio, onis f. – vyšetřování pohmatem
- paries, etis f. – stěna
- pars, tis f. – část, díl
- pectus, oris n. – hrud', hrudník, prsa
- pelvis, is f. – pánev
- percussio, onis f. – poklep, vyšetřování poklepem
- pes, pedis m. – noha
- positio, onis f. – poloha, pozice
- pulmō, onis m. – plíce
- pus, puris n. – hnis
- radix, icis f. – kořen

- ren, renis m. – ledvina
- respiratio, onis f. – dýchání
- respirator, oris m. – dýchací přístroj
- rubor, oris m. – zčervenání, zarudnutí
- sanatio, onis f. – vyléčení
- sanguis, inis m. – krev
- sectio, onis f. – řez, sekce
- senectus, utis f. – stáří
- sitis, is f. – žízeň
- suspicio, onis f. – podezření
- tempus, oris n. – čas, doba
- tempora, um n. – spánky, skráně
- thorax, acis m. – hrudník
- transfusio, onis f. – transfúze
- tuber, eris n. – hrbol, výběžek
- tumor, oris m. – nádor, zduření
- tussis, is f. – kašel
- ulcus, eris n. – vřed
- urocystis, is f. – močový měchýř
- valetudo, inis f. – zdraví
- vas, vasis n. – céva
- vulnus, eris n. – rána, poranění

7 Adjektiva 3. deklinace

- [7.1 Úvod do adjektiv 3. deklinace](#)
- [7.2 Trojvýchodná adjektiva](#)
- [7.3 Dvojvýchodná adjektiva](#)
- [7.4 Jednovýchodná adjektiva](#)
- [7.5 Nahrazování adjektiv přívlastkem neshodným](#)
- [7.6 Základní adjektiva 3. deklinace](#)

7.1 Úvod do adjektiv 3. deklinace

- Adjektiva 3. deklinace mohou být jednovýchodná, dvojevýchodná i trojevýchodná. **Trojevýchodná** končí v **nominativu singuláru** vždy na **-er, -is, -e**, **dvojevýchodná** na **-is, e**, **jednovýchodná** mají v nominativu singuláru **různé koncovky**.
- **Tvar zakončený na -is je vždy zároveň**
- **genitivem singuláru** společným **pro všechny rody**. Máme-li např. trojevýchodné adjektivum celer, celeris, celere – rychlý, bude znít genitiv singuláru u každého rodu celeris. U dvojevýchodného adjektiva brevis, e – krátký, bude genitiv singuláru všech tří rodů brevis.
- Stejně jako u všech ostatních substantiv a adjektiv vytvoříme odtržením koncovky -is od genitivu singuláru kmen slova. K němu pak při skloňování přidáváme koncovky 3. deklinace s těmito výjimkami:
- **Ablativ singuláru** má u adjektiv 3. deklinace koncovku **-ī**
- **Genitiv plurálu** má u adjektiv 3. deklinace koncovku **-ium**
- **Nominativ, akuzativ a vokativ plurálu neuter** má u adjektiv 3. deklinace koncovku **-ia**.
- Adjektiva 3. deklinace v neutru mají zcela totožné skloňování se substantivy zakončenými na -e, -al, -ar.

7.2 Trojvýchodná adjektiva

- **Trojvýchodná adjektiva** mají **v nominativu singuláru pro každý rod jiný tvar.**
- ācer, ācris, ācre – ostrý, prudký
- dolor ācer – ostrá bolest
- febris ācris – prudká horečka
- īnstrūmentum ācre – ostrý nástroj

Spojení dolor ācer se skloňuje takto (označené jsou rozdílné koncovky substantiv a adjektiv 3. deklinace)

Singulár

- 1. dolor ācer
- 2. dolōris ācris
- 3. dolōrī ācrī
- 4. dolōrem ācrem
- 6. dolōre ācrī

Plurál

- 1. dolōrēs ācrēs
- 2. dolōrum ācrium
- 3. dolōribus ācribus
- 4. dolōrēs ācrēs
- 6. dolōribus ācribus

Stejným způsobem se skloňuje spojení **febris ācris** (febris má některé koncovky nepravidelné a navíc patří ke stejnoslabičným substantivům, proto zde rozdíly nejsou označeny):

Singulár

1. febris ācris
2. febris ācris
3. febrī ācrī
4. febrim ācrem
6. febrī ācrī

Plurál

1. febrēs ācrēs
2. febrium ācium
3. febribus ācribus
4. febrēs ācrēs
6. febribus ācribus

Adjektiva a substantiva se musí shodovat v rodě, čísle a pádě, ale deklinace, a tudíž pádová koncovka může být různá.

- *Ācre* je tvar pro neutra, skloňuje se proto stejně jako ostatní adjektiva 3. deklinace, dodržuje však pravidla platná pro všechna neutra: nominativ a akuzativ mají stejný tvar, nominativ a akuzativ plurálu končí na -a, resp. -ia.
- Na spojení ***īnstrūmentum ācre*** si navíc připomeňme, že adjektiva nemají žádný vliv na deklinaci substantiva. Pokud tedy spojujeme např. substantivum 2. deklinace s adjektivem 3. deklinace, bude se každé slovo skloňovat podle své deklinace.

īnstrūmentum ācre

īnstrūmentum, ī, n.

ācer, ācris, ācre – ostrý, prudký

Singulár

1. īnstrūmentum ācre
2. īnstrūmentī ācris
3. īnstrūmentō ācrī
4. īnstrūmentum ācre
6. īnstrūmentō ācrī

Plurál

1. īnstrūmenta ācria
2. īnstrūmentōrum ācrium
3. īnstrūmentīs ācribus
4. īnstrūmenta ācria
6. īnstrūmentīs ācribus

7.3 Dvojvýchodná adjektiva

- **Dvojvýchodná adjektiva** mají **v nominativu singuláru dva tvary: první pro maskulina a feminina, druhý pro neutra**
- omnis, e – každý, všechen
- omnis homō – každý člověk
- omnis fēmina – každá žena
- omne corpus – každé tělo

Celé skloňování přináší následující tabulka. Označené ty koncovky adjektiva, v nichž se **liší neutra od maskulin a feminin**

Singulár

1. **omnis** homō, fēmina x
omne corpus

2. **omnis** hominis,
fēminae, corporis

3. **omnī** hominī, fēminae,
corporī

4. **omnem** hominem,
fēminam x **omne** corpus

6. **omnī** homine, fēminā,
corpore

Plurál

1. **omnēs** hominēs,
fēminae x **omnia** corpora

2. **omnium** hominum,
fēminārum, corporum

3. **omnibus** hominibus,
fēminīs, corporibus

4. **omnēs** hominēs,
fēminās x **omnia** corpora

6. **omnibus** hominibus,
fēminīs, corporibus

Dvojvýchodná adjektiva 3. deklinace jsou v lékařské terminologii nejpočetnější.

- Velmi často se tvoří od kmene substantiv pomocí přípon -ālis, -āle, event. -āris, -āre:
- frōns – čelo, frontālis, e – čelní
- cervix –krček, cervicalis, e - krční
- pulmō – plíce, pulmōnālis, e – plicní
- crānium – lebka, crāniālis, e – lebeční

Některé výrazy používané v lékařské terminologii jsou vlastně **komparativem (druhým stupněm) adjektiv.**

Jde o **dvojvýchodná adjektiva 3. deklinace**, která mají v **nominativu singuláru dva tvary**,

první, zakončený na **-ior**, pro **maskulina a feminina**,

druhý, zakončený na **-ius**, pro **neutra**:

maior, maius – větší

- dolor (-oris, m.) ma**ior** – větší bolest
- vertebra (-ae, f.) ma**ior** – větší obratel
- cor (cordis, n.) mai**us** – větší srdce

Genitiv singuláru

společný pro všechny rody, se u těchto adjektiv tvoří **od prvního tvaru prodloužením samohlásky a přidáním koncovky -is**:

- Maior, maius – gen. sg. maiōris.

Odtržením koncovky vznikne kmen, k němuž se u těchto adjektiv přidávají **koncovky pravidelných substantiv 3. deklinace**.

V **ablativu singuláru** proto mají koncovku **-e**,

v **genitivu plurálu** **-um**,

v **nominativu, akuzativu a vokativu neuter** **-a**.

Singulár

1. maior, maius
2. maiōris
3. maiōrī
4. maiōrem, maius
6. maiōre

Plurál

1. maiōrēs, maiōra
2. maiōrum
3. maiōribus
4. maiōrēs, maiōra
6. maiōribus

Srovnání skloňování pravidelných dvojvýchodných adjektiv 3. deklinace a komparativů přináší následující tabulka. Odlišné koncovky (s výjimkou nominativu singuláru a akuzativu singuláru neutra) jsou vyznačeny.

Singulár

1. maior, maius - brevis, e
2. maiōris - brevis
3. maiōrī - brevī
4. maiōrem, maius - brevem, breve
6. maiōre x brevī

Plurál

1. maiōrēs, maiōra x brevēs, brevia
2. maiōrum x brevium
3. maiōribus - brevibus
4. maiōrēs, maiōra x brevēs, brevia
6. maiōribus - brevibus

7.4 Jednovýchodná adjektiva

- **Jednovýchodná adjektiva** mají **v nominativu singuláru stejný tvar pro všechny tři rody**. Druhý tvar uváděný ve slovníkovém zápisu je genitiv singuláru.
- intermittēns, entis – přerušovaný, střídavý
- dolor intermittēns – přerušovaná bolest
- febris intermittēns – přerušovaná horečka
- asthma intermittēns – intermitentní astma
- Celé skloňování přináší následující tabulka. Protože maskulina a feminina mají stejné koncovky, uvádíme jen spojení dolor intermittēns, a pouze v pádech, kde se neutra od maskulin a feminin liší, také neutrum (asthma). Odlišné koncovky adjektiv jsou barevně označeny:

Singulár

1. dolor intermittēns
2. dolōris intermittētis
3. dolōrī intermittētī
4. dolōrem intermittēt**em**
x asthma intermittē**ns**
6. dolōre intermittētī

Plurál

1. dolōrēs intermittēt**ēs**
x (asthmata) intermittēt**ia**
2. dolōrum intermittētium
3. dolōribus intermittētibus
4. dolōrēs intermittēt**ēs**
x (asthmata) intermittēt**ia**
6. dolōribus intermittētibus

7.5 Nahrazování adjektiv přívlastkem neshodným

- Mnohá adjektiva, která vyjadřují **přivlastňovací vztah**, lze v latině vyjádřit pomocí **přivlastku neshodného**, tedy **dvou na sobě závislých substantiv**. Zatímco adjektivum se musí shodovat se substantivem v rodě, čísle a pádě, u přivlastku neshodného to, stejně jako v češtině, neplatí:
- dutina lebeční, cavitās crāniālis (nominativ singuláru) x dutina lebky, cavitās crāniī (první substantivum v nominativu singuláru, druhé v genitivu singuláru).
- **Při spojování s předložkami** nebo obecně **při převádění do jiných pádů** je proto třeba si uvědomit, jestli se jedná o **přivlastek shodný (substantivum + adjektivum)** nebo **přivlastek neshodný (substantivum + substantivum)**. U přivlastku neshodného si musíme dát pozor na to, které ze substantiv se vztahuje k předložce, které k prvnímu substantivu, a podle toho použít správný pád.

- **Přívlastek shodný:** v dutině lebeční, in cavitāte crāniālī. **Substantivum i adjektivum** jsou **ve stejném pádě**. **Pád substantiva** je určen **předložkou**, což je v tomto případě v obou jazycích ablativ, **adjektivum** musí být **ve stejném pádě jako substantivum**.
- **Přívlastek neshodný:** v dutině lebky, in cavitāte crāniī. **Pád prvního substantiva** je určen **předložkou**, v tomto případě v obou jazycích opět ablativem, **pád druhého substantiva závisí na vztahu k prvnímu substantivu**: v dutině "čeho", lebky, v obou jazycích je genitiv singuláru.
- Podobně: do dutiny lebeční, in cavitātem crāniālem x do dutiny lebky, in cavitātem crāniī.
- Latina někdy spíše použije přívlastek neshodný i tam, kde čeština dává přednost shodnému:
- oční koule x bulbus oculī (doslova bulva oka)
- blízko oční koule x prope bulbum oculī (doslova blízko oční koule)
- v oční kouli x in bulbō oculī (doslova v bulvě oka).

7.6 Základní adjektiva 3. deklinace

- abdominālis, e – břišní
- abdūcēns, entis – odvádějící
- abnormālis, e – nenormální
- ācer, ācris, ācre – ostrý, prudký
- adiuvāns, antis – pomáhající, zesilující
- aequālis, e – stejný, rovnocenný
- afferēns, entis – přinášející, přívodný, přivádějící
- ascendēns, entis – vzestupný, vzestupující
- biceps, bicipitis – dvojhlavý
- brevis, e - krátký
- bronchiālis, e – průduškový
- capitālis, e – hlavový
- cardinālis, e – základní, hlavní
- celer, celeris, celere – rychlý
- cerebrospīnālis, e – mozkomíšní
- cervicālis, e – krční
- clāviculāris, e – klíční
- commūnis, e – společný, obecný
- crāniālis, e – lebeční
- dēscendēns, entis – sestupující, sestupný
- difficilis, e – obtížný
- duplex, icis – dvojitý, zdvojený
- efferēns, entis – odvádějící, odvodný, vývodný
- exterior, ius – vnější
- facilis, e – snadný
- febrilis, e – horečnatý
- flūctuāns, antis – volný, pohyblivý
- fragilis, e – křehký
- frequēns, entis – častý, rychlý
- frontālis, e – čelní
- immōbilis, e – nepohyblivý
- īnferior, ius – nižší, dolní
- inguinālis, e – tříselný, slabinový
- inoperābilis, e – neoperovatelný
- insānābilis, e – nevyléčitelný
- interior, ius – vnitřní
- intermittēns – přerušovaný, střídavý
- intrāmusculāris, e – nitrosvalový, do svalu
- latēns, entis – skrytý, latentní
- laxāns, antis – projímavý
- lētālis, e – smrtelný
- lumbālis, e – bederní
- maior, maius – větší
- medullāris, e – dřevný
- melior, melius – lepší
- minor, minus – menší
- mollis, e – měkký, jemný
- nātūrālis, e – přirozený
- occipitālis, e – týlní
- omnis, e – všechen
- oppōnēns, entis – protilehý, protistojící
- pār, paris – stejný
- pectorālis, e – hrudní, prsní
- peior, peius – horší
- permanēns, entis – stálý, trvalý
- persistēns, entis – přetrvávající
- posterior, ius – pozdější
- praecox, cocis – předčasný
- praesēns, entis – přítomný
- prior, ius – přednější
- pulmōnālis, e – plicní
- recēns, entis – čerstvý, silný
- recurrēns, entis - zpětný, návratný
- rēnālis, e – ledvinový
- sacrālis, e – křížový
- simplex, icis – jednoduchý, obyčejný
- sternālis, e – hrudní
- spīnālis, e – páteřní, míšní
- superior, ius - horní
- teres, etis – oblý, hladký
- triceps, cipitis – trojhavý (sval)
- triplex, icis – trojitý
- ulterior, ius – zadní
- ūrogenitālis, e – močopohlavní
- ūtilis, e – užitečný, prospěšný

8. Substantiva 4. a 5. deklinace

- 8.1 Substantiva 4. deklinace
- 8.2 Substantiva 5. deklinace
- 8.3 Základní substantiva 4. a 5. deklinace

8.1 Substantiva 4. deklinace

- Podle **4. deklinace** se skloňují substantiva, která mají **v genitivu singuláru** koncovku – **ūs**. Jsou to převážně maskulina nebo neutra, výjimečně feminina. **Maskulina a feminina** mají **v nominativu singuláru** koncovku **-us**, neutra **-ū**. Charakteristickou samohláskou pro 4. deklinaci je **-u**.
- Je třeba dát si pozor na možnou záměnu se substantivy 2. deklinace a některými neutry 3. deklinace, která končí v nominativu singuláru také na **-us**. Rozhodující je genitiv singuláru, **-ī** pro 2. deklinaci, **-is** pro 3. deklinaci, **-ūs** pro 4. deklinaci.
- Jako **vzor pro maskulina a feminina 4. deklinace** použijeme slova **status, ūs m. – stav**.
- Odtržením koncovky genitivu singuláru získáme kmen, k němuž přidáváme **u** **substantiv 4. deklinace** (resp. maskulin a feminin) tyto **koncovky**:

Singulár

- 1. – us
- 2. – ūs
- 3. – uī
- 4. – um
- 5. – us
- 6. – ū

Plurál

- 1. – ūs
- 2. – uum
- 3. – ibus
- 4. – ūs
- 5. – ūs
- 6. – ibus

Slovo manus se skloňuje

Singulár

1. status
2. statūs
3. statuī
4. statum
6. statū

Plurál

1. statūs
2. statuum
3. statibus
4. statūs
6. statibus

Jako vzor pro neutra 4. deklinace
použijeme slovo **genū, ūs n. – koleno**, které se
skloňuje takto:

- **Neutra 4. deklinace** mají **v dativu singuláru** koncovku **-ū**. Jinak se skloňují stejně jako maskulina a feminina, řídí se však **pravidly platnými pro všechna neutra všech deklinací**. Nominativ, akuzativ a vokativ singuláru má stejný tvar, v nominativu, akuzativu a vokativu plurálu je koncovka **-a**.
-
- Jako **vzor pro neutra 4. deklinace** použijeme slovo **genū, ūs n. – koleno**, které se skloňuje takto:

8.2 Substantiva 5. deklinace

- Podle **5. deklinace** se skloňují substantiva, která mají **v genitivu singuláru** koncovku **–eī** (substantiva, kde před -ēs předchází souhláska, rēs, reī - věc) nebo **–ēī** (substantiva, kde před -ēs předchází samohláska, diēs, diēī – den). Charakteristickou samohláskou 5. deklinace je -ē nebo -e. Kromě délky této samohlásky se skloňování obou uvedených typů substantiv nijak neliší.
- Všechna substantiva 5. deklinace jsou feminina, s výjimkou slova diēs – den, které je ve fyzikálním významu (24 hodin) maskulinum (diēs longus – dlouhý den), ve významu lhůta femininum (diēs certa – určitý den).
- Jako **vzor pro substantiva 5. deklinace** použijeme slova **rēs, reī f. – věc.**

Odtržením koncovky genitivu singuláru získáme kmen, k němuž **u substantiv 5. deklinace** přidáváme **tyto koncovky**

Singulár

- 1. – ēs
- 2. – eī, (ēī)
- 3. – eī, (ēī)
- 4. – em
- 5. – ēs
- 6. – ē

Plurál

- 1. – ēs
- 2. – ērum
- 3. – ēbus
- 4. – ēs
- 5. – ēs
- 6. – ēbus

Slovo rēs se skloňuje

Singulár

- 1. rēs
- 2. reī
- 3. reī
- 4. rem
- 6. rē

Plurál

- 1. rēs
- 2. rērum
- 3. rēbus
- 4. rēs
- 6. rēbus

8.3 Základní substantiva 4. a 5. deklinace

- abortus, ūs m. – potrat
- abscessus, ūs m. – hlíza, absces
- audītus, ūs m. – sluch
- cariēs, ēī f. – kaz
- collāpsus, ūs m. – zhroucení, kolaps
- cursus, ūs m. – běh, průběh
- dēcubitus, ūs m. – proleženina
- dēfectus, ūs m. – vada, porucha
- diēs, ēī m. – den
- ductus, ūs m. – vývod, průduch, průchod
- exitus, ūs m. – zánik, smrt
- faciēs, ēī f. – tvář, obličej, plocha, strana
- genū, ūs n. – koleno
- gustus, ūs m. – chuť
- īnfarctus, ūs m. – infarkt
- manus, ūs f. – ruka
- olfactus, ūs m. – čich
- partus, ūs m. – porod
- pulsus, ūs m. – tep, puls
- rēs, reī f. – věc
- scabiēs, ēī f. – svrab
- sēnsus, ūs m. – smysl
- speciēs, ēī f. – druh, vzhled
- spīritus, ūs m. – duch, dech, líh
- status, ūs m. – stav
- tāctus, ūs m. – hmat
- vīsus, ūs m. – zrak

9 Číslovky

-
- 9.1 Skloňování řadových číslovek
- Přejít
- 9.2 Úvod do latinských základních číslovek
- Přejít
- 9.3 Skloňování číslovek 1-3

9.1 Skloňování řadových číslovek

- Latinské řadové číslovky od 1 do 10 jsou tyto:
- prīmus, a, um
- secundus, a, um
- tertius, a, um
- quārtus, a, um
- quīntus, a, um
- sextus, a, um
- septimus, a, um
- octāvus, a, um
- nōnus, a, um
- decimus, a, um

- Latinské **řadové číslovky** se skloňují jako **adjektiva podle 1. a 2. deklinace**.
První tvar číslovky patří k **maskulinům** a skloňuje se jako **maskulina 2. deklinace**:
 - dēns prīmus – první zub
 - **Druhý tvar** číslovky patří k **femininům** a skloňuje se podle **1. deklinace**:
 - costa prīma – první žebro
 - **Třetí tvar** číslovky patří k **neutrům** a skloňuje se jako **neutra 2. deklinace**:
 - signum prīmum – první příznak
 -

Stejně jako adjektiva i řadové číslovky se musí s příslušným substantivem shodovat v rodě, pádě a čísle, deklinace může být rozdílná:

costa prīma
2. costae prīmae
3. costae prīmae
4. costam prīmam
6. costā prīmā
atd.

1. dēns prīmus
2. dentis prīmī
3. dentī prīmō
4. dentem prīmum
6. dente prīmō
atd.

U neuter platí stejná pravidla jako u všech neuter všech deklinací. Nominativ a akuzativ jsou stejné, nominativ a akuzativ plurálu má koncovku -a:
první příznaky – signa prīma

9.2 Úvod do latinských základních číslovek

- Základní latinské číslovky 1–10 jsou tyto:
- ūnus, a, um
- duo, duae, duo
- trēs, tria
- quattuor
- quīnque
- sex
- septem
- octō
- novem
- decem

- Číslovky **1–3** se **skloňují**, **ostatní** jsou **nesklonné**.

- Stejně jako řadové i **základní číslovky** jsou v latině chápány jako **adjektiva**. Ačkoliv se tedy od čísla čtyři neskloňují, **substantiva s nimi spojená jsou v takovém pádě, jaký vyžaduje vazba**:
- quīnque vertebrae – nominativ plurálu x čeština: pět obratlů (genitiv plurálu)
- circum quīnque vertebrās – akuzativ plurálu, protože předložka circum se pojí s tímto pádem x čeština: kolem pěti obratlů (číslovka i substantivum jsou v genitivu)
- sine quīnque vertebrīs – ablativ plurálu, protože předložka sine se pojí s tímto pádem x čeština: bez pěti obratlů (číslovka i substantivum jsou v genitivu)

9.3 Skloňování číslovek 1-3

- Číslovka **ūnus, ūna, ūnum** se skloňuje jako **adjektivum podle 1. a 2. deklinace**. V **genitivu** mají **všechny rody** stejný tvar **ūnīus**, v **dativu** **ūnī**. Jinak patří tvar **ūnus** k **maskulinům** a skloňuje se jako **maskulina 2. deklinace**, tvar **ūna** k **femininům** a skloňuje se podle **1. deklinace**, tvar **ūnum** k **neutrům** a skloňuje se jako **neutra 2. deklinace**:

ūnus mūsculus
2. ūnīus mūsculī
3. ūnī mūsculō
4. ūnum mūsculum
6. ūnō mūsculō

1. ūna costa
2. ūnīus costae
3. ūnī costae
4. ūnam costam
6. ūnā costā

1. ūnum os
2. ūnīus ossis
3. ūnī ossī
4. ūnum os
6. ūnō osse

Číslovka **duo, duae, duo** je v zásadě **trojvýchodným adjektivem**.

První tvar patří k **maskulinům** (duo mūsculī – dva svaly), **druhý** k **femininům** (duae costae – dvě žebra), **třetí** k **neutrům** (duo ossa – dvě kosti). Ve skloňování **kombinuje koncovky 1., 2. a 3. deklinace**.

1. duo mūsculī
2. duōrum mūsculōrum
3. duōbus mūsculīs
4. duōs mūsculōs
6. duōbus mūsculīs

1. duae costae
2. duārum costārum
3. duābus costīs
4. duās costās
6. duābus costīs

1. duo ossa
2. duōrum ossium
3. duōbus ossibus
4. duo ossa
6. duōbus ossibus

Číslovka **trēs, tria** se skloňuje jako **dvojvýchodné adjektivum 3. deklinace v plurálu**.

Tvar **trēs** je společný pro **maskulina a feminina** (trēs dentēs – tři zuby, trēs costae – tři žebra), tvar **tria** je pro **neutra** (tria ossa – tři kosti).

trēs dentēs, costae
2. trium dentium, costārum
3. tribus dentibus, costīs
4. trēs dentēs, costās
6. tribus dentibus, costīs

1. tria ossa
2. trium ossium
3. tribus ossibus
4. tria ossa
6. tribus ossibus

10. Předložky

- [10.1 Úvod do latinských předložek](#)
- [Přejít](#)
- [10.2 Předložky se 4. pádem](#)
- [Přejít](#)
- [10.3 Předložky se 6. pádem](#)
- [Přejít](#)
- [10.4 Předložky se 4. a 6. pádem](#)

10.1 Úvod do latinských předložek

- Na rozdíl od češtiny, ve které se po předložce můžeme setkat prakticky s jakýmkoli pádem kromě nominativu a vokativu, se **latinské předložky** (až na několik málo výjimek) **pojí** pouze s **akuzativem** nebo s **ablativem**. U každé předložky je tedy nutné se naučit, který z těchto dvou pádů k ní patří, a při spojování latinského substantiva s předložkou si nelze pomáhat češtinou.
- Předložkové vazby se totiž v obou jazycích často liší:
- bez bolesti (genitiv) x sine dolōre (ablativ)
- proti horečce (dativ) x contrā febrim (akuzativ)
- po nemoci (ablativ) x post morbum (akuzativ)

10.2 Předložky se 4. pádem

Základní předložky, které se pojí s **akuzativem**, jsou tyto:

- **ad** – k; ad vēnam – k žíle
- **ante** – před; ante rēnem – před ledvinou
- **apud** – u; apud cor – u srdce
- **circum, circā** – okolo; circum digitum – kolem prstu
- **contrā** – proti; contrā tussim – proti kašli
- **extrā** – mimo; extrā uterus – mimo dělohu
- **infrā** – dole, pod; infrā scapulam – pod lopatkou
- **inter** – mezi; inter musculōs – mezi svaly
- **intrā** – v, uvnitř; intrā crānium – uvnitř lebky
- **per** – skrz, přes; per ōs – ústy, orálně
- **post** – po; post operātiōnem – po operaci
- **prope** – blízko; prope ventrīculum – blízko žaludku
- **propter** – kvůli; propter fractūram – kvůli zlomenině
- **super, suprā** – nad, na; super tībiam – nad holenní kostí

10.3 Předložky se 6. pádem

- **Základní předložky**, které se pojí s ablativem, jsou tyto:
- **ā, ab, abs** – od; Tvar **ā** se používá **před souhláskou**, **ab** před **samohláskou**, **abs** před **některými souhláskami**.
- **ā corde** – od srdce, **ab oculō** – od oka
- **cum** – s; **cum sanguine** – s krví
- **dē** – o, z (ve směru shora dolů, z povrchu pryč); **dē caelō** – z nebe (dolů)
- **ē, ex** – z, ze (ve směru zevnitř ven).
- **ē ventriculō** – ze žaludku, **ex uterō** – z dělohy
- **sine** – bez; **sine rēne** – bez ledviny

10.4 Předložky se 4. a 6. pádem

Dvě latinské předložky, **in** – do, v a **sub** – pod, se mohou pojít s **akuzativem** i s **ablativem**.

- Ve spojení s **akuzativem** odpovídají na otázku **kam**.
- in vēnam – do žíly
- in oculum – do oka
- in cor – do srdce
- sub scapulam – pod lopatku
- sub sternum – pod hrudní kost
- sub femur – pod stehenní kost

- Ve spojení s **ablativem** odpovídají na otázku **kde**.
- in vēnā – v žíle
- in oculō – v oku
- in corde – v srdci
- sub scapulā – pod lopatkou
- sub sternō – pod hrudní kostí
- sub femore – pod stehenní kostí

11 Základní latinské předpony

- 11.1 Předpony ad-, a-
- 11.2 Předpony in-, im-
- 11.3 Předpony dē-, ē-
- 11.4 Předpony odvozené od předložek cum, sub a super
-
- 11.5 Předpony inter-, infra-, intra-
- Při tvoření slov latina hojně využívá předpony, které pozměňují význam původního slova. Předponami často bývají předložky, existují však i předpony, které samostatně stát nemohou.

11.1 Předpony ad-, a-

- **Ad** označuje **směr k něčemu**. Do češtiny je většinou překládána jako při-.
- ad + dūcere (vést, táhnout): addūcere – přivést. Od toho např. adductor – sval přitahovač
- ad + vocāre (volat): advocāre – přivolat. Od toho např. advokát, tj. ten, kdo byl přivolaný pomáhat jedné straně soudu.

- **Někdy se hláska d v předložce ad přizpůsobuje prvnímu písmenu slova, s nímž se předložka spojuje:**
- ad + trahere (táhnout): attrahere – přitáhnout. Od toho např. atraktivní – přitažlivý
- ad + parāre (připravovat, chystat): apparāre – přichystat. Od toho např. aparát – přístroj
- ad + simulāre (napodobit): assimilāre – připodobnit, přizpůsobit. Od toho např. asimilace – přizpůsobení.
- ad + celer (rychlý): accelerātiō – zrychlení (akcelerace)
- ad + ferre (nést): afferre – přinést, přivést

- **A** označuje **směr od něčeho**. Pokud se spojuje se slovem začínajícím samohláskou, má tvar ab--, také před některým souhláskami se mění na ab nebo abs-.
- ā + dūcere (vést, táhnout): abdūcere – odvést, odáhnout. Od toho např. abductor – sval odtahovač.
- ā + tenēre (držet): abstinēre – držet se dál od něčeho, zdržovat se něčeho. Od toho např. abstinētia – zdrženlivost, odříkání.

- **V některých slovech** především řeckého původu označuje **předpona a- nebo an- zápor, opak, nepřítomnost něčeho**. V tomto případě se nejedná o latinskou předložku, ale o řeckou částici, která sama o sobě jako předložka neexistuje, tzv. **alfa privativum**:
- apnoe – zástava dechu
- anaemia – chudokrevnost
- arytmie – porucha rytmu, nepravidelný rytmus
- amnésie – ztráta paměti

11.2 Předpony in-, im-

- **Předpony in-, im-**, mohou, ale nemusí být odvozené z předložek. Pokud jsou **odvozeny z předložek**. Mají význam **do, dovnitř**.
- in + dūcere (vést): indūcere – vést dovnitř
- in + spīrāre (dýchat): inspīrātiō – vdechnutí, odtud přeneseně inspirace
- in + premere (tisknout, mačkat): impressiō – vmáčknutí, vtisknutí, odtud přeneseně dojem
-
- Pokud **předpony in-, im- nejsou odvozené z předložek**, mají význam **ne, bez**, podobně jako alfa přívātivum.
- in-sānāre (léčit): insānābilis – nevyléčitelný
- in-movēre (hýbat): immōbilis – nehybný
- in-posse (moci): impotēns – neschopný

11.3 Předpony dē-, ē-

- Předpona **dē-** označuje **pohyb shora dolů, z povrchu pryč nebo změnu stavu k horšímu**.
 - dē + scandere (stoupat): dēscendere – sestupovat, dēscēnsus – sestup
 - dē + tergēre (otírat, čistit): dētergēre – stírat
 - dē + formāre (utvářet, tvořit): dēformātiō – znetvoření
- Předpona **ē-, ex** označuje **směr zevnitř ven**.
 - ē + trahere (táhnout): extrahere – vytáhnout, odtud extrakce – vytržení (zubu), extrakt – výtažek
 - ē + humāre (pohřbít, od humus – půda, země): exhumāre – exhumovat
 - ē + premere (tisknout, tlačit): exprimere – vytlačit, vymačkat, přeneseně vyjádřit, odtud exprese apod.

11.4 Předpony odvozené od předložek cum, sub a super

- **Cum** se ve funkci předpony mění na **col-, com-, con-, cor-** apod. Tyto předpony mají stejně jako původní předložka význam **s, se, vyjadřují spojení**.
- cum + lābī (sunout se, padat): collāpsus – zhroucení
- cum + pōnere (odkládat, pokládat): compōnere – složit, compositiō – složení, skladba
- cum + trahere (táhnout): contrahere – stáhnout, contrāctiō – stažení, kontrakce
- cum + regere (vládnout, řídit): corrigere – seřídít, srovnat, opravit

- **Sub** ve funkci předpony znamená stejně jako původní předložka **pod, dole, zespod**. Jako předpona se sub někdy mění na **suf-, sup-** apod.
- sub + alimentātiō (výživa): subalimentātiō – podvýživa
- sub + cutāneus (kožní, od cutis – kůže): subcutāneus – podkožní
- sub + premere (tlačit, tisknout): supprimere – potlačit, suppressiō – potlačení
- sub + fundere (lít): suffūsiō – podlitina

- Předpony **super-, suprā-** znamenají **nad, event. velmi**
- suprā + rēnālis (ledvinový): suprārēnālis – nadledvinový
- super + acūtus (prudký): superacūtus – velmi prudký

11.5 Předpony inter-, infra-, intra-

- Předpona **inter-** znamená stejně jako původní předložka **mezi**:
- inter + os (kost): interosseus – mezikostní
-
- Předpona **īnfrā-** znamená stejně jako původní předložka **pod**:
- īnfrā + scapula (lopatka): īnfrāscapulāris – podlopatkový
-
- Předpona **intrā-** znamená stejně jako původní předložka **uvnitř, dovnitř**:
- intrā + mūsculus (sval): intrāmūsculāris – nitrosvalový, do svalu
- intrā + vēna (žíla): intrāvēnōsus – nitrožilní, do žíly
- [12 Základní řecké termíny](#)

12. Základní řecké termíny

- [12.1 Vybrané řecké předpony a přípony](#)
- [12.2 Základní řecké lékařské termíny](#)
- Řečtina hraje v lékařské terminologii minimálně stejnou roli jako latina. Proto je důležité znát alespoň některé základní termíny.
- [12 Základní řecké termíny](#)
- [12.1 Vybrané řecké předpony a přípony](#)

12.1 Vybrané řecké předpony a přípony

- **Předpony:**

- **anti, ant** – proti, opačný účinek: antidotum – protijed, antipyreticum – prostředek proti horečce
- **dys** – porucha, obtíž: dyspnoe – obtížné dýchání, dystrophia – porucha výživy, dysfunkce – špatná funkce
- **ec, ecto** – ven, vnější: ectomia – vynětí, ectoderma – zevní zárodečný list
- **endo** – v, uvnitř, vnitřní: endoderma – vnitřní zárodečný list, endocardium – srdeční nitroblána
- **eu** – dobrý: eupnoe – dobré, snadné dýchání
- **hyper** – nad, přes míru: hypertonia – zvýšený tlak, hypertrophia – zbytnění
- **hypo** – dole, pod, pod míru: hypotonia – snížený tlak, hypotrophia – podvýživa
- **peri** – okolo, kolem: pericardium – osrdečník, peritonéum – pobřišnice, periosseum – okostnice
- **syn, sym** – s, spolu, dohromady: symbiōsis – soužití

- **Přípony:**

- **-itis**, gen. itidis obvykle označuje zánětlivé onemocnění. Do češtiny tato slova přešla z kmene, který se, stejně jako v latině, tvoří odtržením koncovky genitivu singuláru. To je v tomto případě -is, kmen tedy končí na -itid. V české lékařské terminologii proto názvy těchto nemocí získaly koncovku -itida: hepatitis – hepatitida, zánět jater, bronchitis – bronchitida, zánět průdušek, nefritis – nefritida, zánět ledvin
- **-óma**, gen. -ómatis – obvykle označuje nádor: adénóma – nádor ze žláзовé výstelky, osteóma – nádor z kostní tkáně
- **-ósis** – označuje nezápětlivé onemocnění nebo nadbytek něčeho: nephrósis – nezápětlivé onemocnění ledvin.

12.2 Základní řecké lékařské termíny

- algos – bolest (předpona an + algos – analegtika, léky proti bolesti)
- arthron – kloub (arthron + přípona -itis – artritida, zánětlivé onemocnění kloubů)
- bradys – pomalý (bradys + kardia, srdce – bradykardie, zpomalený srdeční tep)
- derma – kůže (derma + logos, věda – dermatologie, obor zabývající se kůží)
- gastér – žaludek (gastér + přípona -itis – gastritida, zánětlivé onemocnění žaludku)
- haima – krev (haima + logos, věda – hematologie, nauka o krvi)
- hémi – polovina (hémi + sfaira, koule – hemisféra, polokoule)
- hépar (gen. hépatos) – játra (hépar + přípona -itis – hepatitis, zánětlivé onemocnění jater, žloutenka)
- hysterá nebo métra – děloha (hysterá + ectomia, vyříznutí – odstranění dělohy)
- kardia – srdce (peri + kardia, srdce – pericardium, osrdečník)
- kefalé – hlava (en – v + kefalé, hlava – encephalos, to, co je v hlavě, tj. mozek)
- makros – veliký (makros + glossa, jazyk – makroglosie, chorobné zvětšení jazyka)
- mikros – malý (mikros + skopeó, dívám se – mikroskop)
- monos – samotný

12.2 Základní řecké lékařské termíny

- nefros – ledvina
- odús (gen. odontos) – zub (peri, kolem + odús – periodontium, ozubice)
- osteon - kost (peri, okolo + osteon – periosteum, okostice)
- pathos – nemoc
- pneumón – plíce
- polys – mnohý
- sóma – tělo
- stoma – ústa
- stomachos – žaludek
- tachys – rychlý (tachys + kardia – tachykardie, zrychlený srdeční tep)
- thórax – hrudník (pneuma, vzduch + thórax – pneumothorax, vzduch v dutině hrudní)
- tomé – řez (ec, ven + tomé – ectomia, vyříznutí, vynětí)
- trauma – rána, zranění
- úron – moč